

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Любомир Миков, доктор на историческите науки,
за конкурса за присъждане на научното звание „професор“ на доц. Магдалена Борисова Елчинова, щатен преподавател в департамент Антропология в Нов български университет по научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен от Нов български университет в Държавен вестник, бр. 38 на 08. 05. 2018 г.

I. Изследователска дейност и резултати:

1. Оценка на монографичен труд.

Познавам доц. М. Елчинова още от студентските ѝ години, когато заедно с други нейни колеги (доц. В. Гарнизов, доц. Ир. Бокова, Ива Становева и др.) обучавах на теренна фолклористика на територията на Северозападна България в продължение на няколко години. Днес, запознавайки се с нейната научна продукция в качеството ми на рецензент, разбирам, че положените някога двустранни усилия не са били напразни, защото гръбнакът на нейните изследвания е теренният материал.

Откъдето и да се погледне без теренен материал нейните изследвания не биха били възможни. Затова неслучайно тя стартира работата по темата на монографията си именно с теренни проучвания в Истанбул, които впоследствие подлага на детайлен анализ и задълбочени теоретични обобщения.

С неудобство признавам, че по различни причини изследванията на тема „миграции“ не са от любимите ми четива, но в случая събрания и използван от М. Елчинова теренен материал прикова вниманието ми и коренно промени отношението ми към темата – разбрах, че може да има и по-различни, даже много по-различни изследвания на тема „миграции“.

Теренната работа в Истанбул е голямо изпитание, което аз също добре познавам. Необходимо е много силна мотивация за преодоляване на стреса и всякакви неудобства, които мегаполиса поражда на всяка крачка. Необходима е и стабилна увереност, че положеният труд ще оправдае вложените усилия при

следване на съответната цел. Необходима е също така и безкомпромисна амбиция при следване на съответните цели. Изследването на М. Елчинова свидетелства, че изпълнението на тези условия е изиграло много голяма роля при неговата разработка и финализиране.

Отлично запозната с литературата по темата, Елчинова установява, че общността на православните българи в Истанбул не е изследвана от строго антропологична гледна точка. Това се превръща в много важен и дори основен стимул за преодоляване на пропуската, което на практика се осъществява в нейната монография, наречена сполучливо и атрактивно „Невидимата общност: православните българи в Истанбул“, София, 2017 г.

На две места в Предговора М. Елчинова споделя, че интересът ѝ към темата възникнал случайно. Това мнение според мен е спорно и тя трябва да го преосмисли. А статиите ѝ, които са тематично свързани с монографията и я предхождат във времето и те ли са написани случайно? Много са примерите, които доказват, че случайният характер на нещата е по принцип предопределен, предпоставен. Смятам, че особено показателен пример в това отношение е моето лично научно развитие през последните 35 години.

В Увода авторката формулира шест основни въпроса (с. 16), които са напълно адекватни на темата и всеки от които е разработен като самостоятелен научен проблем. Тук тя посочва и терминологичните атрибути на изследването си, което напоследък в хуманитаристиката се случва все по-рядко, въпреки че това е много необходимо за по-ясното очертаване на пространствените измерения на анализите. Става дума за термините *миграция*, *общност*, *етничност* (*етническа идентичност*), *групова идентичност*, *граница* (с. 22–28).

Следват пет глави, които са отлично балансирани, композиционно много добре премислени и притежават равностойна научна стойност. Най-важното в случая е, че тези глави притежават концептуално единство.

Първата глава, наречена „Миграция и памет“, е съставена от три части, в които е разгледан историческият контекст при формиране на общността на православните българи в Истанбул. Разработването на този въпрос е мотивиран от

обстоятелството, че „православните българи рядко и само косвено попадат в обсега на официалната история“ (с. 53). Тук на с. 37 има техническа грешка – написана е датата 3 април 1960 г. вместо 3 април 1860 г. Има и три дразнещи с дължината си изречения, разположени съответно на 9, 11 и 18 реда. Но тъй като са съставени от изброявания, дължината им сякаш остава незабелязана. Към текста на първа глава е пропуснато да се отбележи огромната роля на Робърт колеж за създаване на българската възрожденска интелигенция, към която са принадлежали и предците на някои от православните българи в Истанбул.¹

Третата част на същата глава, наречена „Локална памет“, е силно впечатляващ научен текст. Направен е блестящ сравнителен анализ на категориите история и спомен, който би могло да се ползва при обучение на студентите по антропология като образец на антропологичен анализ. Точно този текст, между другото, доказва, че за да бъде един антрополог на ниво, трябва да е чиракувал в сферата на фолклористиката. А случаят с доц. М. Елчинова е точно такъв и тя го манифестира по най-добър начин.

Изложението на втората глава („Място и принадлежност“) е изградено върху твърде важни наблюдения, обхващащи почти всички аспекти от хабитата Истанбул. Тези наблюдения са отлично систематизирани и анализирани с ясна, точна и богата лексика. Затова коментарите на доста сложния и противоречив живот в мегаполиса, включващ и драмата на неговите многолики контрасти, са разбираеми и четивни, с което се превръщат и в послания за неантрополозите, за хуманитаристите по принцип. По тоя повод моят учител – проф. Петър Динеков, навремето казваше, че ученият трябва да бъде и малко писател.

Следващата стъпка на М. Елчинова, свързана с проучване на общността, е очертаване на нейния актуален демографски и социокултурен профил. Това е направено на много широка основа, включваща почти всички особености на съвременния начин на живот в мегаполиса. От изложението се разбира, че по много показатели общността е в процес на обезличаване, като най-характерните симптоми за това са пробив в създаване на смесени (българо-турски) бракове и общуването на

---

¹ По-подробно по този въпрос вж. *Събев, Ор.* Робърт колеж и българите. София,

турски език между най-младото поколение българи по време на общи празници. И тъй като настъпилият процес на обезличаване на практика (или обективно) е необратим, смятам, че изследването на М. Елчинова ще придобие в бъдеще още по-голяма научна стойност.

„Национална идентичност и етническа политика“ е названието на четвъртата глава, в която подробно и задълбочено са разгледани многобройните и сложни процеси в развитието на съвременна Турция по пътя ѝ от „люлка на исляма“ до „земя на турците“ (с. 164). Коментират се почти всички важни събития от най-новата история на държавата, като се акцентира предимно върху ролята на кемализма за дестабилизирането на исляма и обособяването на модерно (светско) турско общество и нация, върху критериите за гражданството в турската национална държава, както и върху прехода от асимилационна до изолационна политика на турската държавна машина по отношение на православните българи в Истанбул.

С тази глава авторката се доказва като образцов и завършен антрополог, познаващ в детайли предмета на изследването си, както и контекста в който той се ситиуира. Тази глава притежава много висока познавателна и научна стойност с оглед обективната преценка на М. Елчинова за православните българи в Истанбул като „малко позната на широката българска публика общност“ (с. 195). Но тази общност е „малко позната“, а може би е изобщо непозната не само на българската публика и тъкмо поради това смятам, че изследването би трябвало да бъде преведено на английски, без значение къде ще бъде издадено.

Кулминацията на анализа, представляваща и неговото финализиране, е глава пета – „Конструиране на етнична идентичност“. Този текст е пределната точка на перспективата, в която е разгледана общността на православните българи в Истанбул. Посочени, анализирани и обобщени са почти всички специфични показатели на тяхната етнична и групова идентичност. Изключително сполучлива в тази връзка е квалификацията им като „българи по истанбулски“.

Най-важният принос на тази глава се съдържа в успешния опит на М. Елчинова да извади общността от неизвестността и доказвайки максимално нейната феноменалност да я освети, да я направи „видима“, т.е. достатъчно „прозрачна“ и значима от антропологична гледна точка.

Пояснява се, че езикът, храната и атрибутивните символи не участват в процеса на идентификация (нито етнична, нито групова). Става ясно също така, че такава функция са изпълнявали само родословието, религията (християнството) и културно-историческия капитал (недвижими имоти – църкви, училище, болница, гробище). Това са много, много важи констатации.

„Православните българи в Истанбул, отбелязва авторката, не се отъждествява с българите в България като част от едно по-голямо културно и национално цяло. Българската им идентичност се конструира, без да се опира на символната връзка с определена територия, дефинирана като българска, като „Родна“, „земя на предците“ (с. 234). За съжаление тази печална констатация на М. Елчинова не съответства на нейния оптимизъм, изразен във финала на Заключениеето относно съдбата на православните българи в Истанбул като малобройна и твърде маргинализирана общност.

Моето основно заключение за книгата е, че тя представлява богат и актуализиран източник на информация както за същността и спецификата на православните българи в Истанбул, така и за допълнителни изследвания на общността в бъдеще, ако тя все пак просъществува.

И още нещо. Книгата е написана в „аз“ форма (1 л., ед. ч.), което напълно подкрепям и приветствам, защото в близкото минало беше задължително да се пише в „ние“ форма (1 л., мн. ч.), за да не се откроява индивидуалния принос. От друга страна, много важни наблюдения в книгата са изведени под линия. Това е често срещана практика и у други автори като резултат от неточна преценка.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации.

От 2008 г. до днес (2018 г.) М. Елчинова е автор на около 50 научни разработки (статии и доклади) публикувани в престижни наши и чужди издания. Повечето от тях са предварителни частични разработки по темата на монографията.

Оценка: отлична

3. Цитиране от други автори.

Установени са 282 цитирания, от които 53 са самоцитирания. Голяма част от цитиранията са в чужди научни издания, което означава, че научната продукция на доц. М. Елчинова е добре позната на чуждите учени.

Оценка: отлична

II. Учебна и преподавателска дейност.

Доц. М. Елчинова провежда бакалавърски, магистърски и докторантски курсове. Тя е научен ръководител на магистърски дипломни работи. Ръководител и консултант е също така на студентски изследователски проекти. Доц. М. Елчинова е била гостуващ лектор в 8 университета на Балканите, в Европа и САЩ. Участва в многобройни изследователски и образователни проекти.

Оценка: отлична

Заключение: Въз основа на изтъкнатото по-горе оценявам научната и академичната дейност на доц. Магдалена Елчинова за отлична, поради което предлагам да ѝ бъде присъдено научното звание „професор“.

.....
(проф., дн. Любомир Миков)

30. 08. 2018 г.

София

